

УДК 338.48-6327-57-522

Городиський Юрій Ярославович

Львівського національного університету
імені Івана Франка, м. Львів, Україна

e-mail: YUG_888@mail.ru

***КЛАСИФІКАЦІЯ ХРИСТИЯНСЬКОГО ПАЛОМНИЦТВА
(ДЛЯ ПОТРЕБ СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ)***

Мета. Здійснено класифікацію християнського паломництва для потреб суспільно-географічних досліджень. Виділено головну структуру та особливості християнського паломництва за видами.

Методика дослідження. Базується на географічному дослідженні паломництва, як одного з видів туризму. На основі аналізу літературних джерел складено класифікацію християнського паломництва з виділенням основних видів.

Результати. На підставі аналізу літературних джерел складено схему класифікації християнського паломництва з виділенням таких його видів: за християнськими конфесіями, за значенням, за метою подорожі, за об'єктами відвідань, за тривалістю, за організацією, за часовими характеристиками, за формою участі.

Наукова новизна. Встановлено структуру та особливості християнського паломництва за видами, складено схему класифікації паломництва з виділення основних видів.

Практична значимість. Стаття може бути використана в навчальному процесі у підготовці бакалаврів, спеціалістів та магістрів географічних, історичних факультетів. Може використовуватися у туристичних фірмах та релігійних організаціях для складання релігійно-паломницьких турів.

Ключові слова: паломництво, види паломництва, християнство, паломницькі об'єкти, паломницькі ресурси, паломницький туризм.

УДК 338.48-6327-57-522

Городыський Юрий Ярославович

Львовский национальный университет
имени Ивана Франко, г. Львов, Украина
e-mail: YUG_888@mail.ru

КЛАССИФИКАЦИЯ ХРИСТИАНСКОГО ПАЛОМНИЧЕСТВА (ДЛЯ НУЖД В ОБЩЕСТВЕННО-ГЕОГРАФИЧЕСКОМ ИССЛЕДОВАНИИ)

Цель. Осуществить классификацию христианского паломничества по разным критериям для целей общественно-географических исследований. Выделена главная структура и особенности христианского паломничества за видами.

Методика. Базируется на географическом исследовании паломничества, как одного из видов туризма. На основе анализа литературных источников составлена классификация христианского паломничества из выделения основных видов.

Результаты. На основании анализа литературных источников составлена схема классификации христианского паломничества с выделением таких его видов: за христианскими конфессиями, по значению, за целью путешествия, за объектами посещений, по продолжительности, за организацией, за часовыми характеристиками, по форме участия.

Научная новизна. Установлена структура и особенности христианского паломничества за видами, составлена схема классификации паломничества из выделения основных видов.

Практическая значимость. Статья может быть использована в учебном процессе в подготовке бакалавров, специалистов и магистров географических, исторических факультетов. Может использоваться в туристических фирмах и религиозных организациях для составления религиозных паломнических туров.

Ключевые слова: паломничество, виды паломничества, христианство, паломнические объекты, паломнические ресурсы, паломнический туризм.

UDC 338.48-6327-57-522

*Gorodyskiy Yuriy
Yaroslavovich*

Lviv national university of the name
of Ivan Franco, Lviv, Ukraine
e-mail: YUG_888@mail.ru

*THE CLASSIFICATION OF CHRISTIAN PILGRIMAGE
(FOR THE NECESSITIES OF SOCIO-GEOGRAPHIC STUDIES)*

Purpose. To carry out classification of christian pilgrimage for necessities publicly geographical researches. A main structure and features of christian pilgrimage is selected after kinds.

Method. It is based on geographical research of pilgrimage, as one of types of tourism. On the basis of analysis of literary sources classification of christian pilgrimage is made with the selection of basic kinds.

Results. On the basis of analysis of literary sources the chart of classification of christian pilgrimage is made with the selection of such his kinds: after christian confessions, by value, after the purpose of trip, after the objects of visits, on duration, after organization, after sentinel descriptions, on a form participation.

Scientific novelty. A structure and features of christian pilgrimage is set after kinds, the chart of classification of pilgrimage is made from the selection of basic kinds.

The practical significance. The article can be used in an educational process in preparation of bachelors, specialists and master's degrees of geographical, historical faculties. Can be used in tourist firms and religious organizations for drafting religious pilgrim rounds.

Keywords: pilgrimage, types of pilgrimage, Christianity, objects of pilgrimage, pilgrimage resources, pilgrimage tourism

Постанова проблеми у загальному вигляді. В системі суспільно-географічних наук важливе місце посідає географії релігій. Більшість науковців вважає її частиною географії культури, проте, чимало є таких, що надають їй статус окремої суспільно-географічної науки. В науковій проблематиці географії релігій традиційно багато уваги надається вивченню паломництва.

Паломництво, тобто подорож з релігійною метою, відіграє важливу роль у суспільному житті людини. Зокрема, важливою стороною є християнина являється християнське паломництво, подорож до християнських святих місць, з певними визначеними цілями. Паломництво з релігійною метою виконує чимало функцій для людини, зокрема: пізнавальну, духовну, рекреаційну, туристичну, спортивно-оздоровчу, наукову, соціальну. Із розвитком авіа-, авто-, та залізничного транспорту, полегшенням режиму перетину західного кордону після розпаду СРСР, багато українських паломників почали здійснювати подорожі до світових центрів християнства: на Святу Землю, у Ватикан, Грецію, Францію, Португалію. Здійснюються численні організовані й самодіяльні паломництва на території України, зокрема, до центрів українського християнства: Почаєва, Зарваниці, Києво-Печерської Лаври, Крехова, Унева й ін. Паломництво, крім власне релігійно-духовного значення, стимулює розвиток допоміжних та обслуговуючих галузей економіки, задовольняє соціальні потреби, суттєво впливає на розвиток міст, населених пунктів, регіонів. Географічне дослідження паломництва в Україні лише розпочинається, для його здійснення важливою є класифікація паломницьких об'єктів, які виступають як ресурс для паломницького туризму. На сьогоднішній день немає єдиної й остаточної

класифікації паломницьких об'єктів, зокрема, не існує чіткої класифікації християнського паломництва як одного із видів туризму.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В основі досліджень паломництва є праці зарубіжних і українських вчених. Серед зарубіжних це, зокрема, А. Яковські, Д. В. Громов, Т. Т. Христов, Дж. Гардже, А. А. Дмитриевский, Дослідженням українського паломництва та проблем його розвитку займаються такі науковці: З. Сапелкина [7], В. Патійчук [3], О. Любіцева, К. Мезенцев, О. Павлов [2], О. Жаровська [1], Т. Божук [6]. Інформацію про паломницькі тури можна отримати безпосередньо на сайтах релігійних конфесій, а також туристичних фірм. Чимало інформації надає патріарший паломницький центр УГКЦ (Української Греко-Католицької Церкви), котрий займається створенням бази даних сакральних об'єктів УГКЦ [4], а також видавництвом професійних карт відпустових місць УГКЦ, путівників на цю тематику. Створені Інтернет сайти на релігійно-паломницьку тематику, найвідоміші: «Патріарший паломницький центр УГКЦ» [5], «Святині, що знаходяться в храмах Львівської єпархії УПЦ» [8]. Крім того, є доволі багато публікацій із релігійно-паломницького туризму, в яких характеризуються місця паломництва.

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає в здійсненні класифікації християнського паломництва за певними видами, для потреб суспільно-географічних досліджень.

Виклад основного матеріалу. Першими християнським паломниками називали людей, які здійснювали подорож на Святу Землю в Середньовіччя, для поклоніння християнським святиням. Слово паломництво походить від слова «пальма» – паломники-християни, які здійснювали свою подорож, привозили з місця паломництва пальмову гілку. Паломництво (від. лат. palma) – подорож вірян, здійснювана до святих місць з релігійною метою [2, с. 6]. Той хто здійснює таку подорож називається паломником. Паломник це – здебільшого глибоко релігійна людина, яка завжди готова на деякий час відмовитися від звичайного способу життя задля молитви, духовних спілкувань, вирішення інших релігійних цілей. В сучасній літературі існують й інші назви цього слова, які стали синонімами, незалежно куди подорожують і хто здійснює подорож. В Україні – прочанин, богомолець; странник, поклонник – в Росії; пілігрим, паломник – на Заході; хаджі – на сході. На підставі аналізу літературних джерел нами складено схему класифікації християнського паломництва з виділенням таких його видів: за християнськими конфесіями, за значенням, за метою подорожі, за об'єктами відвідань, за тривалістю, за організацією, за часовими характеристиками, за формою участі (табл. 1). Поділ за конфесіями – це поділ на найбільші структурні одиниці організації християнства. *За конфесіями* паломництво поділяється на католицьке, православне, уніатське, інших конфесій. Християнські конфесії це – спільноти віруючих людей християнського віровчення, які

об'єднуються за особливостями віросповідання. У християнстві відбулися чотири великі схизми, котрі призвели до розколу християнської церкви і появи конфесій.

Таблиця 1

Класифікація християнського паломництва

Критерії	Види паломництва	Підвиди паломництва, коротка характеристика
За конфесіями	В католицизмі	У католиків У віруючих уніатських церков
	В православ'ї	Поділ за православними церквами
	В протестантизмі	Поділ за церквами, напрямками, рухами
	В інших церквах	Поділ за церквами, напрямками, рухами
За значенням	Світове	До Святої землі, Біблійних місць
	Макрорегіональне	Поділ за частинами світу
	Загальнодержавне	У межах країни
	Регіональне	У межах регіону країни
	Локальне	У межах невеликого району, односторонньої пішої доступності
За об'єктами відвідування (ресурсами паломництва)	До конфесійних рукотворних місць	Окремі споруди: храми, каплиці, дзвіниці, церкви, костели Комплекси споруд: монастирі, лаври, духовні центри
	До природних культових об'єктів	Гори, печери, ріки, гаї, джерела, ставки, криниці
	До місць пов'язаних з визначними релігійними діячами	Місця з'явлення Богоматері, визначні Біблійні місця, місця зберігання мощей
За організацією	Організовані	Туристичними підприємствами Релігійними організаціями
	Самодіяльні	Сплановані наперед
		Спонтанні
За сакрально-часовими параметрами	Приурочені до релігійних свят	Поділ за релігійними святами
	Не пов'язані з релігійними святами	Поділ за сезонністю й ін.
За формою участі	Індивідуальні	Поділ за віком паломника
	Сімейні	Поділ за сімейними критеріями: молоді сім'ї без дітей, сім'ї з дітьми, родини
	Групові	Поділ за віковими і соціальними групами

Першим розколом або схизмою був Халкедонський розкол у 450 р. Догматична причина розколу полягала в тому, що християни не могли дійти згоди про дві природи Ісуса Христа, людську і божественну, й відповідно як називати матір Ісуса Христа. На сьогодні є шість дохалкедонських церков, які не брали участі в Халкедонському Соборі, які називаються Стародавніми Східними Православними Церквами: Вірменська Церква, Коптська Православна Церква, Сирійська Православна

Церква, Маланкарська Православна Церква, Ефіопська Православна Церква, Ассирійська Церква Сходу.

Протестантські церкви з'явилися після періоду реформації у Європі. Початком Реформації у 1517 р. вважаються протести проти індульгенцій, претензій пап на контролювання віри і совісті на правах посередника між Богом людьми, та багатьох інших недоліків тодішньої католицької церкви. Реформацію пов'язують з іменами Мартіна Лютера, Жана Кальвіна та Ульріха Цвінглі — та відповідно називають протестантською, лютеранською або євангелічною. Реформація – це християнський церковно-релігійний, духовний та політичний рух у країнах Західної та Центральної Європи.

Уніатські церкви – результат унії представників православних церков з католицизмом. Укладання унії відбувалося за певних історичних, політичних умов. Віруючі східних церков були поставлені перед вибором повної втрати своєї культурної і національної ідентичності або збереження її, але під іншою духовною юрисдикцією. Так, зокрема, було на українських землях, що перебували в складі Речі Посполитої. Найбільшого значення для розвитку уніатського процесу мали Ліонська (1274 р.), Флорентійська (1439 р.) та Берестейська (1596 р.) церковні унії. Сьогодні існують такі уніатські церкви: Маронітська Католицька Церква; Мелькітська (Греко-Католицька) Церква, Халдейська Католицька Церква, Сирійська Католицька Церква, Вірменська Католицька Церква, Коптська Католицька Церква, Католицька Церква Сирійсько-Малабарського обряду, Католицька Церква Ефіопського обряду.

За значенням для християнства паломництво поділяється на: світове (загальнохристиянське), макрорегіональне (міждержавного), загальнодержавне, регіональне локальне. До християнського паломництва світового значення належить відвідання Святої Землі в Палестині, задля поклоніння Гробу Господньому, Риму – на поклоніння мощам святих Петра і Павла, Сантяго-де-Компостелли (поклоніння святому Якову), Лорето (Італія), (поклоніння Богородиці), Люрд (Франція), Фатіма (Португалія), Ченстохова (Польща), Монсеррат (Іспанія).

До паломництва макрорегіонального (міждержавного) значення відносять подорожі до монастирів, храмів, лавр, духовних центрів і культових споруд важливих для представників декількох країн, об'єднаних культурно-регіональною спільністю, чи християн певної частини світу. Наприклад, у Латинській Америці є численні місця паломництва важливі передусім для жителів країн цього макрорегіону. Паломництво загальнодержавного значення здійснюється в межах певної країни, вони пов'язані з особливостями релігійного і культурного розвитку населення цієї країни. На території України такими центрами паломництва є Києво-Печерська лавра, Почаїв, Зарваниця. На території України є безліч святих місць для поклоніння, які мають регіональне значення. Більшість з них розташована на Заході України (зокрема в Галичині). Серед них можна

виділити на території Львівської області: Крехів, Унів, Страдч, Жовква, Львів; на території Івано-Франківської області: Крилос, Погоня, Гошів, Івано-Франківськ; на території Тернопільщини: Краснопуца, Бережани.

Паломництво найчастіше тяжіє до монастирів, храмів, як важливих осередків релігійного життя, які виникають на святих місцях, біля цілющих джерел, мають чудотворні образи (ікони), моці святих, та визначних місць пов'язаних з життям та діяльністю відомих духовних представників християнської церкви.

Метою паломницької подорожі може бути духовна, просвітницька, місіонерська та благодійницька місія. Для здійснення паломництва людей спонукає багато різних мотивів. Це бажання зцілитися від душевних і фізичних недуг, відмовити молитви за прощення гріхів, помолитися за здоров'я рідних і близьких, покаятися у вчинках, які скоїв, випросити у Бога щасливої долі для себе і сім'ї, легкого життя на Землі, проявити відданість у вірі і знайти сенс у житті. При відвідинах святих місць люди дізнаються про історію і духовні традиції монастирів і храмів, особливості богослужіння, святих і подвижників благочестя, чиє життя і діяльність була пов'язана зі святинами. Паломництво відіграє також важливу загальноосвітню роль. Монастирі та храми завжди були не тільки місцем духовного діяння, а й центрами освіти, збереження історичного та культурного надбання, його поширення та примноження. Тут зберігалися та накопичувалися церковні книги, ікони, твори прикладного мистецтва, вироби народних промислів.

Паломницькі подорожі, захоплюючи маси людей, виконують ще місіонерську та благодійницьку функцію. Місіонерська функція полягає в поширенню релігійного вчення на певну територію, де прояви релігії на цій території відсутні або представлені інші релігійні організації. Часто невіруючі люди, які лише мали бажання познайомитися з історичними, культурними чи рекреаційними здобутками святого місця, переживають навернення віри. Благодійницька функція не тільки утримує громади, монастирі, храми та інші релігійні організації за рахунок пожертв та надходжень від прочанин, але й здійснює благодійницькі пожертви: допомога хворим, безплатне харчування, надання нічлігу та ін. Практично всі паломницькі служби перед відвіданням монастирів, духовних центрів, храмів визнають про їхні конкретні потреби. Ця інформація повідомляється паломникам перед прощеною. Приїжджаючи в монастир, паломники привозять туди необхідні речі та продукти, роблять грошові пожертви. Зібрання пожертв займається і сама служба. Частина від паломницьких пожертв поступає на відновлення храмів, капличок, церковних атрибутів.

За об'єктами відвідин паломницьких місій можна виокремити: природні культові об'єкти, конфесійні рукотворні місця і місця, пов'язані з визначними релігійними діячами. До конфесійних (рукотворних) місць належать: окремі споруди (храми, каплиці, дзвіниці, церкви, костели) та ансамблі (комплекси споруд, монастирі, лаври, духовні центри); природні

культові об'єкти – це печери, гори, ріки, гаї, озера, джерела, криниці пов'язані з визначними подіями у християнстві; визначні місця – місця з'явлення Богородиці, місця перебування або поховання святих і блаженних і визначні біблійні місця, місця зберігання мощей святих.

Паломницькі подорожі можна поділити за *тривалістю* на одноденні, короткотривалі (2–3 дні), тривалі (4–5 днів), та довготривалі (понад 15 днів). В основному одноденні паломництва спрямовуються на відвідання святкових богослужінь і мають локальний характер. Короткотривалі паломницькі подорожі носять регіональний характер і мають на меті відвідування святих місць і поклоніння їм. Тривалі та довготривалі подорожі з релігійною метою можуть мати міждержавні та світові масштаби. Такі паломництва мають на меті ознайомлення з більшою кількістю монастирів, храмів, духовних центрів та культових споруд, поклоніння їхнім святиням (мощам святих, чудотворним іконам, святим цілющим джерелам) а також можуть набувати пізнавального та наукового характеру.

За *сакрально-часовими характеристиками*, паломницькі подорожі приурочені до релігійних свят, і не пов'язані з релігійними святами. Здебільшого, всі місії здійснюються у релігійні свята. Кожне відпустове місце має дату в церковному календарі для відправлення відпустів, прощ, релігійних свят. Не пов'язані з релігійними святами – це поїздки спрямовані на відвідання повсякденних святкових богослужінь та літургій.

За *формою участі* паломницькі подорожі поділяються на: групові, сімейні, індивідуальні.

На сьогоднішній день паломники всіх видів широко користуються послугами релігійних організацій або туристичних підприємств. Створюються спеціальні туристичні фірми, організовуючи такі тури з обслуговування і екскурсіями на місцях. Потоки паломників, інтенсивно зростаючі в дні релігійних свят і подій. Релігійним паломництвом історично займалися і займаються в даний час спеціальні паломницькі служби, створювані релігійними центрами тієї чи іншої конфесії.

Висновки. В Україні паломництво має давні традиції й з кожним роком набуває розвитку. Християнське паломництво можна класифікувати за значенням, за метою подорожі, за об'єктами відвідань, за тривалістю, за організацією, за часовими характеристиками, за формою участі й іншими критеріями. Залучення інвестицій на реконструкцію об'єктів паломництва, на систему транспортного обслуговування та розвиток інфраструктури на місцях, більша активність релігійних організацій та туристичних підприємств в цій сфері, забезпечать належний розвиток туризму в Україні, а також задовольнятиме духовні потреби віруючого населення. Найпоширенішими проблемами, які гальмують розвиток паломництва, є недостатньо розвинена інфраструктура, зокрема система транспортного обслуговування, низька підприємницька активність в цій сфері, забезпечення належного рівня розвитку соціальної інфраструктури на

паломницьких місцях, відсутність фінансування на реконструкцію храмів, церков, монастирів, капличок.

Список використаних джерел:

1. Жаровська О. Паломницькі святині. Вид. 2-ге, випр. / Жаровська О. – Львів: Свічадо, 2011. – 224 с.
2. Любіцева О.О. Паломництво та релігійний туризм : Навчальний посібник / О.О. Любіцева, С.П. Романчук – К.: Альтерпрес, 2011. – 416 с.
3. Патійчук В. О. Територіальна організація релігійної сфери адміністративної області (на прикладі Волинської області): Дис. канд. геогр. наук: 11.00.02 / Волинський держ. ун-т ім. Лесі Українки. – Луцьк, 1998. – 202 с.
4. Патріарший паломницький центр Української Греко-Католицької Церкви (ППЦ УГККЦ) / автори – упорядники І. Голота, М. Влад, с. М. Гузіль, В. Гіщинський. – Видавництво НВФ «Карті і Атласи», 2011. – 178 с.
5. Патріарший паломницький центр УГКЦ [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://pilgrimage.org.ua>.
6. Релігійний туризм: термінологічний словник-довідник / автор-упорядник Т. Божук. – Л.: Український бестселер, 2010. – 252 с.
7. Сапелкіна З. П. Паломництво як соціокультурне явище: становлення і розвиток в Україні (середина XIX – початок XXI ст.): дис. на здобуття наук. ступ. канд. істор. наук: 17.00.01 / Київський національний ун-т культури і мистецтва – К., 2006. – 208 с.
8. Святині, що знаходяться в храмах Львівської єпархії УПЦ [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://orthodox.lviv.ua>.

References

1. Zharovska O. Palomnytski sviatyni. Vyd. 2-he, vypr. / Zharovska O. – Lviv: Svichado, 2011. – 224 s.
2. Liubitseva O.O. Palomnytstvo ta relihiinyi turyzm : Navchalnyi posibnyk / O.O. Liubitseva, S.P. Romanchuk – K.: Alterpres, 2011. – 416 s.
3. Patiichuk V. O. Terytorialna orhanizatsiia relihiinoi sfery administratyvnoi oblasti (na prykladi Volynskoi oblasti): Dys. kand. heohr. nauk: 11.00.02 / Volynskiy derzh. un-t im. Lesi Ukrainky. – Lutsk, 1998. – 202 s.
4. Patriarshyi palomnytskyi tsentr Ukrainskoi Hreko-Katolytskoi Tserkvy (PPTs UHKKTs) / avtory – uporiadnyky I. Holota, M. Vlad, s. M. Huzil, V. Hishchynskiy. – Vydavnytstvo NVF «Karty i Atlasy», 2011. – 178 s.
5. Patriarshyi palomnytskyi tsentr UHKTs [Elektronnyi resurs] / Rezhym dostupu: <http://pilgrimage.org.ua>.
6. Relihiinyi turyzm: terminolohichni slovnyk-dovidnyk / avtor-uporiadnyk T. Bozhuk. – L.: Ukrainskyi bestseler, 2010. – 252 s.
7. Sapelkina Z. P. Palomnytstvo yak sotsiokulturne yavyshe: stanovlennia i rozvytok v Ukraini (sередyna XIX – pochatok XXI st.): dys. na zdobuttia nauk. stup. kand. istor. nauk: 17.00.01 / Kyivskiy natsionalnyi un-t kultury i mystetstva – K., 2006. – 208 s.
8. Sviatyni, shcho znakhodiatsia v khramakh Lvivskoi yeparkhii UPTs [Elektronnyi resurs] / Rezhym dostupu: <http://orthodox.lviv.ua>.